

Szilágy megye története

Az egykoron a Magyar Királysághoz tartozó Szilágy vármegye Szatmár-, Bihar-, Kolozs- és Szolnok-Doboka vármegyék által határolt területen fekszik. Területe 3716 km², a XIX. század végén mintegy kettőszáznegyvenegy településsel. Területéből a gazdálkodásra felhasznált terület a következőképpen oszlott meg: 154386 hektár szántóföld, 4502 hektár kert, 45600 hektár rét, 45681 hektár legelő, 91 hektár nádas, 5020 hektár szőlő és 107332 hektár erdő. Virágzó szőlő- és bortermelését a filoxéra tönkretette, az újratelepítés után újra kezdett fejlődni a nemes nedű szűrése. Legjobb borát az Érmelléken készítik, a tasnádi bakator a leghíresebb fajtájuk. Jelentős gyümölcsstermesztése minőségre is kiváló árukkal rukkolt elő. Alma, körte, dió, és nagymennyiségű szilva – melyből nagy mennyiségű szeszt főztek – voltak a legjellemzőbb gyümölcsök.

A XIX–XX század fordulóján az állattenyésztés legfontosabb jóságait 66705 darab szarvasmarha, 3149 bivaly, 9713 ló, 522 szamár és öszvér, 65911 sertés, 62652 juh valamint 8193 darab kecske jelenti. A számokból is kiolvasható a szarvasmarha, sertés és juh kiemelkedő fontossága. Különösen a kifejlett marháknak volt országosan is nagy keletje. Híres vásárai – Szilágycseh, Zsibó, Nagyfalva, Kraszna, Zilah, Égerhát – az ország minden részéről vonzották a kereskedőket.

Teljes népessége az 1910-es népszámlálás adatai alapján 215 193 fő (1870-ben még csak 196108), ez alapján 57,9 fő/km²-es népsűrűségével a korabeli országterületen a közepesen belakott megyék közé tartozik (a

népsűrűség országosa átlaga 64,6 fő/km²). A vármegye lakossága legnagyobb részben – kb. $\frac{2}{3}$ arányban – román nemzetiségű, mintegy $\frac{1}{3}$ -ot tesz ki a magyar. Ezen kívül nagyon kevés szlovákot találunk (Nemzetiségek: magyar: 34,3 százalék, szlovák: 1,7 százalék, román: 62,6 százalék). A nemzetiségi megoszlásból többé-kevésbé levezethető a vallás eloszlás is: felekezetek szerint római katolikus a lakosság 5,6 százaléka, míg görög katolikusnak számít – nemzetiségeknél mutatkozó román többségből levezethetően – 60,7 százalék. A 25,1 százaléknyi református lakosság főleg magyar lehet – hasonlóan a katolikushoz. Ezeken kívül 4,4 százalék tartozik a görögkeleti és 3,7 százalék az izraelita egyház kötelékébe.

Oktatási szempontból vizsgálva a helyzetet az 1891-es adatok szerint vármegyében összesen 326 iskolát találunk. Ezek közül egy algimnázium Szilágysomlyón, egy főgimnázium pedig Zilahon működött. A szakoktatást hat ipari- és kereskedelmi iskola végezte, ezen kívül tizenegy óvoda működött a megye területén. Az országos átlaghoz képest Szilágy a tanügyileg elmaradottabb megyékhez tartozott. A tanköteles gyerekek 41 százaléka nem járt iskolába, s a hat éven felüli népességnek 67,3 (férfiak), 77,6 (nők) százaléka analfabéta volt.

Közigazgatásilag hat járásra (Krasznai j., Szilágycsehi j., Szilágysomlyói j., Tasnádi j., Zilahi j., Zsibói j.) és két rendezett tanácsú városra (Szilágysomlyó és Zilah) oszlott a terület.

A megye története a magyarországi kö-

zépkor második felére nyúlik vissza. Egyes adatok szerint a megye már a XIII. században létezett, bár valószínűsíthetően inkább vidéket, területet jelent, mely lefedett meglévő vármegyéket és nem rendelkezett pontosan körülírt, elhatárolt területtel, s nem volt törvényhatóság. Maga az elnevezés főleg Kraszna és Közép-Szolnok vármegyéket jelenti, de a történelem folyamán a fogalom ettől kisebb-nagyobb mértékben eltérhetett. Egyes korszakokban a szilágyi terület kiterjedt Szatmár megye egyes részeire is. A modern Szilágy megye megalakulását az 1876. évi XXXIII. tc.-nek köszönheti. Eszerint a megye Közép-Szolnok, Kraszna jelentős területeiből, valamint Kolozs és Doboka néhány településéből jött létre.

Az újonnan létrehozott megyét alkotó Kraszna megye már a XIII. század elején működő közigazgatási egység volt, míg Közép-Szolnok önállóságát a XV. századtól datálhatjuk, amikor leválasztották az addig egységes egészként létező Szolnok megyéből. Mivel Szolnokról XII. századig visszamenően találhatunk adatokat, így Közép-Szolnok ismert eredete is visszanyúlik idáig. Nevével már 1416-ban találkozhatunk s század közepétől főispánját is ismerjük.

A török hódítás, az ország feldarabolása következtében, az 1538. évi váradi béke értelmében a két megye Erdélyhez került. Az 1551-es, Izabella és I. Ferdinánd között kötött egység szerint visszakerültek Erdéllyel együtt Magyarországhoz, de az 1570-ik évi speyeri békeszerződés ismét elszakítja attól s János Zsigmond fennhatósága (Erdély) alá helyezi. Az erdélyi fennhatóság azzal a következménnyel is jár, hogy más magyar területekhez képest a török kevésbé zaklatta a lakosságot, illetve hogy a reformáció meg erősödött a megyében.

1660-ban, Nagyvárad, „Erdély kulcs”-ának török kézre kerülésével gyakorlatilag a megye is oszmán uralom alá került. Az követő hadjáratok, egészen a felszabadító háborúk

végéig itt is a „szokásos” pusztítással jártak. A török kiűzése után az ott állomásozó császári csapatok szedtek sarcot, majd a Rákóczi-szabadságharc okozott veszteségeket: a megye nemessége elköltözött, s a lakosság jelentős része is parlagon hagyta földjeit. A sokszor lakatlan területekre ekkor indult meg egyre növekvő mértékben román betelepülés, de a hagyomány szerint székelyeket, valamint palócos nyelvjárást beszélő magyarokat is telepítettek.

Egészen 1733-ig csak adózásilag tartozott Szilágy Magyarországhoz, közigazgatásilag Erdély alá osztották. Ez az állapotot szüntette meg a 1733-as Carolina Resolutio azzal, hogy az egész Szilágyságot Erdély alá rendelte.

A felülről elrendelt változás elleni tiltakozás alapjául szolgált, hogy az anyaországhoz szerettek volna tartozni, de Erdéllyel együtt, vagyis az Uniót követelték. A követeléseknek pusztán annyi eredménye lett, hogy az országgyűlés többször is törvényt hozott a Részek (Partium) Magyarországhoz való csatolásáról, de ezen törvényeket nem hajtották végre.

Magyarország és Erdély uniója végül az 1848-49-es forradalom és szabadságharc alatt valósult meg: a március 15-én felolvasott tizenkét pont egyike volt az „Unió”, vagyis a két országrész egyesítése, amit az 1848. évi VI. tc. valósított meg. A szabadságharc leverése után ismét újra kettéosztották az országot, így Kraszna és Közép-Szolnok is újra Erdélyhez került. A két megyét csak 1862-ben csatolták Magyarországhoz, majd 1876-ban egyesítve őket hozták létre Szilágy vármegyét.

A Szilágyság gazdag népi kultúrája fennmaradt gazdag népi dallamkincsében is megnyilvánul. Hangszeres zenéje már korántsem ilyen gazdag, a valamikor elterjedt citera mára már kiment a „divatból”. Valamivel népszerűbb a szájharmonika és harmonika („*húzómuksika*”). Gazdag a történeti

mondakincse és hiedelemvilága, melyben különösen a rontás és annak és az ellene való védelem játszik fontos szerepet. Falvainak többségében a falu központjában található meg a templomot és a haranglábat. Református templomaiban gyakoriak a XVIII. század ismert mesterei által festett kazetás mennyezetek. A második világháborúig uralkodó lakóház típusnak a talpakra épített, gerendavázas, paticsfalú, rozsz-zsúpfedelű épületek számítottak. A paraszti és kismemesi műveltség közelsége abból is fakadt, hogy a magyar lakosság között a parasztsághoz hasonló anyagi, műveltségi viszonyok között élő ún. „hétszilvafás” nemes élt. Ez azt jelenti, hogy a jómódú paraszti lakóház és a kismemesi kúriák között sokszor nem volt semmi különbség.

A megye székhelye, Zilah Szilágys leg-nagyobb városa. 1891-ben 6474 fős lakosságánál a megye lakosságának nemzetiségi összetételéhez képest fordított arány figyelhető meg: a vidék $\frac{2}{3}$ -os román többségéhez képest Zilahon 5992 fő magyar és mindösszesen 329 a román nemzetiségű. A lakosság többségét (4786 fő, ezen kívül 1017 római katolikus, 406 görög katolikus és 201 izraelita vallású polgár) kitevő reformátusok temploma a XIII. század elejéről származik gótikus stílusban épülve. Eredeti állapotában csak a szentély maradt fenn, mivel a templom az idők folyamán szűknek bizonyult és

bővíteni kellett. Mai formáját az 1904–1907 közötti átépítés során nyerte, így kialakítva kb. 1500 ülőhelyet.

Megyeszékhelyként a város adott otthont a vármegye törvényhatóságának, a járási szolgabírói hivatalnak, a királyi törvényszéknek, járásbírósnak és ügyészségnek, pénzügyigazgatóságnak, államépítészeti hivatalnak, királyi tanfelügyelőségnek, közjegyzőségnek, állami állatorvosnak és csendőrszaksz-parancsnokságnak. Ezeken kívül állami tanítóképző intézet, 1873-ban megnyílt községi polgári fiúiskola és ipariskola (1884-től), kereskedőtanonc-iskola (1874-től), állami faiskola, magyar királyi erdőgondnokság, a vármegyei kórház, adóhivatal, Wesselényi-egyesület, vármegyei múzeum, takarékpénztár, gőzmalom, nyomda, állami amerikai szőlőtelep, vasútállomás, posta és távíróhivatal és postatakarékpénztár található a városban. Ide települt a határon túlra is szállító Germán-féle első magyar labdagyár. A megye másik jeles városa a Báthory-család fészke, Szilágysomlyó. 4548 fős lakosságának nemzetiségi összetételénél hasonló arányokat láthatunk, mint Zilah esetében: 3661 magyar, 857 fő pedig román nemzetiségű, akik közül 1405 fő római katolikus, 893 görög katolikus, 1385 református, 838 pedig izraelita.

Katolikus templomát Báthory István építtette 1532-ben. Ezen épület közelében

WESSELÉNYI MIKLÓS

KÖLCSEY FERENC

ADY ENDRE

megye is visszakerült Romániához. A román fennhatóság majd kilencven esztendeje alatt a magyar lakosság számbeli aránya tovább csökkent. 1992-re a megye 266797 lakosának nemzeti szerinti megoszlása: 192552 román (72,17 százalék), 63151 magyar (23,67 százalék), 146 német (0,05 százalék), 9224 cigány (3,46 százalék), 1724 egyéb (0,65 százalék). A korábban főleg magyar többségű városokban megfordultak az arányok. Zilah 68 000 fölé emelkedett lakosságából mára a románság aránya 78 százalékra emelkedett, míg Szilágysomlyó esetében ez az arány 65,03 százalék.

KISS GÁBOR FERENC

SZILÁGY VÁRMEGYE TÉRKÉPE A KOGUTOWICZ-FÉLE KÖZIGAZGATÁSI ATLASZBAN

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BALASSA IVÁN: *A határainkon túli magyarok néprajza*. Budapest, 1989, Gondolat.
- BORSÁNYI GYÖRGY: *Kun Béla*. Politikai életrajz. Budapest, 1979, Kossuth Könyvkiadó.
- A történelmi Magyarország atlasza és adattára*. Pécs, 2001, Talma Kiadó.
- Katolikus lexikon*. <http://lexikon.katolikus.hu/>
- KINCS GYULA: Szilágys megye. In *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen*. Budapest, 1886, Magyar Királyi Államnyomda.
- Magyar Életrajzi Lexikon*. Főszerk.: Kenyeres Ágnes. Arcanum DVD Könyvtár 2.
- MISKI GYÖRGY: *Erdélyi és Erdélyen kívüli települések ismertetése*. Arcanum DVD Könyvtár 2.
- Pallas Nagylexikona*. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/egyeb/lexikon/pallas/html>
- PETRI MÓR: *Szilágys vármegye monographiája*. www.mek.iif.hu
- SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái*. www.mek.iif.hu

